

דוד אסף

למה אין (כמעט) כיפות סרוגות באוניברסיטת תל-אביב ולמה שני הצדדים מפסידיים

כבר עשרים שנה שאני מלמד באוניברסיטת תל-אביב. פרק זמן ארוך דיו כדי לצבור ניסיון ונקודת מבט מפוכחת. אני מלמד היסטוריה מודרנית של עם ישראל, ובחוג שלי, כמו גם בחוגים אחרים למדעי היהדות ב'שכונה' שלי, מלמדים טובי המורים והחוקרים בארץ. הקמפוס התל-אביבי תוסס והומה אדם. צעירים וצעירות, בני כל הגילים, העדות והמגזרים, ממלאים את אולמות ההרצאות, הכיתות והספריות, וכמוכן גם את המסעדות ובתי הקפה ואת הדשאים המוריקים - באוניברסיטה ככל האוניברסיטאות בעולם. לכאורה. אבל יש משהו מוזר ומטריד בנוף האנושי המגוון הזה. חסר בו מגוון חשוב של האליטות בחברה הישראלית - 'הכיפות הסרוגות'. לא ערכת סקר מדעי וממצאיי מתבססים על התרשמות בלבד, אבל נדמה לי, כי לפחות בחוגים המוכרים לי בפקולטה למדעי הרוח, רק סטודנטים מעטים מזוהים עם חוגי הצינונות הדתית. קל להיווכח בכך. הכיפות הסרוגות או השחורות שבכל זאת נצפות על ראשי הגברים שמסתובבים בקמפוס שייכות בדרך כלל למורים... בנות דתיות, שניתנות גם כן לזיהוי בסיסי על פי הופעתן החיצונית. נמצאות אף הן במיעוט בחוצות הקמפוס. מיד אנסה להסביר למה זה קורה, אבל קודם כל אני מבקש לקבוע שזו החמצה והפסד לכל הצדדים. אוניברסיטה שאינה משקפת (ודוק; משקפת ולא מייצגת) את המציאות החברתית שמחוצה לה, או משקפת אותה בצורה מעוותת, היא מובלעת מנותקת שחסר לה 'חמצן תרבותי' החיוני להמשך קיומה והשפעתה. אוניברסיטה אינה רק מקום שבו מייצרים ורוכשים ידע עיוני או שימושי, היא גם מקום המגפס ובית

הגידול של האליטות שינהיגו את המדינה והחברה בדורות הבאים - ברוח ובחומר, בפוליטיקה, במדע ובחינוך, בתרבות ואמנות, בעשייה ובתעשייה. אוניברסיטה שמגזר מסוים בחברה נעדר ממנה - ולא בגלל העדר כישורים - היא 'מגדל שן', בנוסח האוניברסיטאות האריסטוקרטיות של אנגליה שנועדו רק לבני עשירים בני הגזע הלבן והשליטי. אוניברסיטה בישראל שאין בה ערכים או בדואים, עולים מרוסיה או מאתיופיה, וכמוכן בני כל העדות והמגזרים, שייאלמדו בצוותא ויתחככו אלה באלה, בבחינת 'אין סכין מתחדדת אלא בידך של חברתה, כך אין תלמיד חכם מתחדד אלא בחברו' - היא אוניברסיטה שלא תכין את בוגריה לחיים האמתיים ותיצור עבורם מצג שווא של החברה אותה הם אמורים להנהיג. האם נעלה על הדעת אוניברסיטה שרוב מוחלט של תלמידיה הם 'אשכנזים' או 'מזרחיים' (יהיה תוכנם של מושגים מפוקפקים אלה אשר יהיה)? האם נסכים שרוב מוחלט של המורים באותה אוניברסיטה מדומיינת יהיו 'דתיים' או 'חילוניים'? בוודאי שלא (אבל חכו, יש דוגמה יוצאת דופן בהמשך). היעדרותן של הציבור הדתי מנוף הסטודנטים של אוניברסיטת תל-אביב אינה עניין שצורם רק מבחינה אופטיית. היעדרותם מהחוגים למדעי היהדות מייצרת אתגרים לא פשוטים גם למורים, שמלמדים חומרים שבוגרי מערכת החינוך הדתית מכירים היטב (ובוגרי המערכת הממלכתית מכירים, לצערי, פחות) והיו יכולים בלי ספק לתרום להעלאת רמתם של הקורסים השונים. אפשר להשוות מצב זה למה שקורה

[פרופ' דוד אסף ראש החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב]

מגדל שן. אוניברסיטת תל אביב

צילום: מיכל קירדון

בתלוננו - ושאלתי אותם על כך! - על היבטים חילוניים כלשהם שנכפים עליהם או אפילו על תחושה של חוסר נוחות ברשות הרבים. מגוון כך כל שזה נשמע, הדימוי החילוני של אוניברסיטת תל-אביב, קשור - הפוך על הפוך - בהעדרם של הדתיים ממנה, והרי לפנינו מעין נבואת שקר שגמגמימה את עצמה. ומה באשר לדימוי השמאלני? גם כאן מדובר יותר בדימוי מאשר במציאות. יש בסגל האקדמי של אוניברסיטת תל-אביב כאלף מורות ומורים בדרגות שונות. האם כולם 'שמאלנים' (ולא שיש משהו רע בלהיות שמאלני)? ברור שלא! בסגל המורים, למיטב הבנתי, יש גיוון פוליטי וחברתי שמשקף בצורה מאוזנת את האליטות של החברה הישראלית, שבדרך הטבע נוטות לחשיבה רציונלית וליברלית. יש בו, כמוכן, ימין קיצוני ויש בו, כמוכן, גם שמאל קיצוני, אך עד כמה שאני יכול לשפוט, הרוב המוחלט נמצא באיזה שהוא מקום באמצע. מי כמו אנשי אוניברסיטת בר-אילן יודע, שהקיצוניים תמיד עושים רעש גדול יותר וזוכים להבלטה שאינה מייצגת בהכרח את משקלם האמתי בחיי היומיום בקמפוס. עד כאן הדימויים. אך, כאמור, יש גם סיבות אובייקטיביות. אוניברסיטה היא לא רק מוסד אקדמי המייצר ידע ומעביר אותו הלאה, אלא גם מוסד שהלומדים בו עוברים תהליכי סוציאליזציה (חברות). במילים אחרות, זהו מוסד שתורם להכנתם ולהעברתם של הנמצאים בו אל השלב הבא בחייהם, הן ברמה הציבורית: התמחות מקצועית והשתלבות באליטות המשרתות, שמקבלות על עצמן אחריות לשימורה ולקידומה של החברה; הן ברמה האישית: סיכוי גבוה למציאת שותף או שותפה לחיים.

במקרה הספציפי של הסטודנט הישראלי, שבניגוד לעמיתיו בעולם המערבי מגיע לאוניברסיטה בגיל מאוחר יחסית, בדרך כלל אחרי הצבא, האתגר של מציאת בן/בת זוג, הן לבילוי הן לקראת הקמת משפחה, הוא שיקול שנלקח בחשבון (גם אם הוא מוכחש). ברור שסטודנטים יימשכו יותר לסביבה חברתית נוחה, ש'מילות הקוד' שלה מוכרות וידועות לה. ישראלים חילוניים ירגישו נוח יותר עם כאלה שגדלו כמותם, ועל אחת כמה

וכמה דתיים יחושו נוח יותר עם אנשים בעלי רקע דומה. הסיכוי של בוגרת אולפנה או בוגר ישיבת הסדר למצוא את בן-זוגה או זוגתו גדולים יותר במקום שבו רוב האנשים דומים להם. קשה אפוא להאשים סטודנטים שזה מה שהם מחפשים; אפשר רק להצטער על כך, כיוון שבגלל זה כולנו מפסידים. מבחינה זו, אוניברסיטת בר-אילן, שהיא 'מתחרה' של אוניברסיטת תל-אביב, גם מבחינה 'טריטוריאלית', על לבם של סטודנטים מגוון דן, מרוויחה כמוכן בגדול. הסטודנטים הדתיים אולי ימצאו בבר-אילן בקלות גדולה יותר את בני זוגם, אבל האם גם ריוויחו יותר מבחינה אקדמית? אני בספק. אוניברסיטת בר-אילן היא מעין תמונת ראי מצערת של תל-אביב: אם בתל אביב את הדתיים תמצא בעיקר בקרב המורים; בבר-אילן את החילוניים תמצא רק בקרב הסטודנטים. בחוגים למדעי היהדות בבר-אילן

אין מרצים שאינם חובשי כיפה, וזהו מצב אנומלי שאי אפשר לקבלו. אני מכיר את רוב החוקרים והמורים במחלקה לתולדות עם ישראל בבר-אילן. רובם חוקרים מעולים, לפחות כמו באוניברסיטאות המחקר האחרות בישראל, ומקצתם אף נחשבים לטובים ביותר בתחומם ואני עפר לרגליהם. אבל כולם, בלי יוצא מן הכלל, חובשי כיפה, ולמיטב ידיעתי מעולם גם לא היה ביניהם מרצה חילוני. האם זה נכון וראוי שסטודנטים בישראל יילמדו את תורתם האקדמית רק מפי דתיים (ויהיה גדולה של כיפתם אשר יהיה)? האם אין גם כאן משהו מעוות ולא מייצג, שמשדר מסר לא נכון לסטודנטים? תארו לעצמכם שבאוניברסיטת תל-אביב לא היו מאפשרים למורה דתי ללמד, בנימוקים מפוקפקים של רצון לשמור על 'צביון חילוני', וכל המורים עד האחרון שבהם היו חילוניים... בצדק היינו מלינים על כך. בחוגים למדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן אין מרצים חילוניים, ולו רק כ'עלה תאנה'.

בחוגים למדעי היהדות בבר-אילן אין מרצים שאינם חובשי כיפה, וזהו מצב אנומלי שאי אפשר לקבלו

תכנית בתוך 'החוג לתרבות עברית'. הוא הדין בחוגים למקרא, לספרות, ללשון עברית ולהיסטוריה של עם ישראל, שמשוערים כל הזמן לתלמידים חדשים וטובים. הצטופותם של הסטודנטים הדתיים בבר-אילן מזכירה לי קטע נפלא בסרטו של יוסי סידר, 'מדורת השבט': בריאיון שעורכת 'ועדת קבלה' למבקשים להתיישב בהתנחלות דתית חדשה הם נשאלים שאלה זהה: 'למה אתם רוצים לבוא ולגור דווקא במקום הזה? וגם התשובה אחידה: 'אנחנו רוצים לגור עם אנשים כמונו'...

נוער דתי-לאומי, שאינו מהסס להשתלב בכל היחידות בצה"ל, להתאמן ולהילחם כתף אל כתף עם נוער חילוני 'שאינו כמות', אל לו להירתע מלימודים אקדמיים יחד עם אותם צעירים גם אחרי השחרור מהצבא. אין לו מה להפסיד, יש לו רק מה להרוויח. ואם בכך תנופץ התדמית השקרית של אוניברסיטת תל-אביב - הרווחנו פעמיים.

פסיפס

המגזין שמוסיף צבע לחדשות

